

Тетяна ІВАШКОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені
Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПРИКОРДОННОЇ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Стаття присвячена дослідженню особливостей професійної підготовки офіцерів прикордонної поліції країн Європейського Союзу. Актуалізовано питання створення Уніфікованої програми підготовки прикордонників на спільній концептуальній основі країн ЄС, науковими засадами якої є теорія курикулуму.

Ключові слова: професійна підготовка, прикордонна поліція ЄС, інтеграційні процеси.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розширення меж Європейського Союзу поставило перед країнами-учасницями питання про необхідність розроблення нової стратегії забезпечення зовнішньої та внутрішньої політики безпеки. Такі ініціативи визначили необхідність проведення реформ сфери правоохоронної діяльності, розробку та впровадження єдиних стандартів в системі підготовки прикордонників на основі узагальнення досвіду прикордонних підрозділів у сфері забезпечення європейської та регіональної безпеки. В системі професійної підготовки кадрів для прикордонних структур помітною особливістю є саме тенденція до її інтеграції.

Звернення до питання інтеграції в сучасному освітньому просторі пов'язане із зміною парадигми суспільного розвитку, визначенні головного завдання на розробку та впровадження принципово нових наукових, методологічних, змістових і технологічних засад побудови системи вищої освіти. У контексті сучасності якісна освіта має на меті забезпечення формування у майбутнього офіцера прикордонної поліції пріоритетних

життєвих та професійних цінностей, удосконалення і розвиток системи компетенцій, спрямованих на реалізацію інтелектуального потенціалу, сприяння саморозвитку, самовдосконаленню та самореалізації особистості. Цей процес забезпечується шляхом проведення оптимально організованої та виваженої державної політики у сфері вищої освіти.

Саме в цій площині інтеграційні процеси потребують ґрунтовного наукового супроводу, пов'язаного із змістовим наповненням базових принципів системи професійної підготовки офіцерів прикордонної поліції, проведенням комплексних наукових порівняльних педагогічних досліджень з урахуванням тенденцій світового, європейського та вітчизняного освітнього простору, прогнозуванням потенційних наслідків їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Значна кількість наукових праць та публікацій присвячена дослідженням питання реформування змісту сучасної освіти у контексті інтеграції до європейського простору. Актуальними є розробки дослідників у сфері формування державної політики та дослідження пріоритетних тенденцій розвитку освітньої сфери (С. Клепко, В. Кремень, Н. Ничкало, Н. Пахомова); тенденції розвитку європейського освітнього простору (Н. Абашкіна, В. Андрущенко, Н. Авшенюк, О. Дубасенюк, О. Локшина, А. Сбруєва, С. Сидоренко, Г. Товканець, Т. Турчина, Т. Фініков), удосконаленню системи вищої освіти в європейських країнах (І. Грищенко, М. Євтух, В. Кремінь, Т. Осадча, Н. Ничкало, М. Пальчук, Л. Пуховська, С. Сисоєва, В. Шинкарук); особливостям підготовки фахівців правоохоронних органів у країнах Європейського Союзу (І. Блощинський, Н. Ринденко, Д. Таушан) тощо.

Метою статті є узагальнення особливостей підготовки фахівців прикордонної поліції країн Європейського Союзу у контексті розвитку інтеграційних процесів в сфері вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні процес інтеграції забезпечує раціональне використання освітніх та наукових ресурсів,

набутих кожною окремою країною, збільшує можливості обміну досвідом, що у свою чергу підвищує ефективність функціонування освітніх систем в цілому. Одним із напрямків інтеграції європейської освіти супроводжується уніфікацією підходів та створення єдиних стандартів системи підготовки фахівців правоохоронної сфери, з урахуванням нових глобальних перспектив.

Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав-членів Європейського Союзу (Frontex) одним із завдань своєї діяльності визначило створення та розробку спільних стандартів навчальних програм підготовки прикордонників на європейському рівні. Таке рішення було прийнято на основі аналізу особливостей професійної підготовки прикордонників країн ЄС, яким доведено, що кожна країна-учасниця потребує індивідуальних підходів в організації охорони кордонів. Зокрема, особливістю одних країн є те, що вони мають лише морські кордони, такі як Кіпр і Мальта, інші країни, такі як Австрія, не мають морського кордону, а лише сухопутні кордони. Тому системи і структури, які використовує кожна країна суттєво відрізняються – у одних охорону забезпечують прикордонні служби, в той час як інші використовують поліцейські підрозділи або органи прикордонного контролю. Саме тому Frontex узагальнює передовий досвід в сфері прикордонної освіти і професійної підготовки, сприяє розвитку спільної європейської прикордонної культури з високими професійними та етичними стандартами [1].

Згідно з результатами дослідження «ССС – Моніторинг системи», в рамках ЄС можна виявити чотири різних основних Структури прикордонної базової підготовки. По-перше, в деяких країнах, прикордонники отримують лише поліцейську підготовку. В процесі підготовки фахівців поліцейської служби, деякі аспекти курсу пов'язані з прикордонною діяльністю. Теоретично, всі співробітники поліції можуть взяти участь в прикордонній діяльності, але на практиці остаточна кваліфікація часто відбувається за місцем служби. По-друге, в деяких країнах прикордонники проходять підготовку співробітників поліції, згодом доповнену фаховою прикордонною підготовкою в якості

додаткової частини до їх основного курсу. По-третє, є держави, де поліція і прикордонні структури отримують відокремлену підготовку. Прикордонна підготовка зосереджена виключно на прикордонній специфіці. У четвертій групі держав, використовується абсолютно інша система навчання, наприклад, здійснюється підготовка співробітників міграційної служби. Це є не поліцейська і не прикордонна підготовка у традиційному їх розумінні. Працівники діють в різних сферах, що відносять до повноважень прикордонників, зокрема, частіше за все здійснюють паспортний контроль. Саме тому Уніфікована програма підготовки може і повинна бути використана в різних системах підготовки [2, с. 18–19]. Отже, у кожній державі-члена ЄС вироблено власні системи структурної побудови прикордонної поліції та професійної підготовки фахівців. Однак актуальним залишаються питання координації спільної діяльності та співпраці на наддержавному рівні, зокрема, в ситуації необхідності об'єднання спільних зусиль щодо ліквідації ймовірних та реальних загроз простору безпеки кожної окремої країни та співтовариства у цілому. У цьому аспекті проводиться важлива робота щодо створення єдиних стандартів професійної підготовки прикордонників.

Розробка першого варіанту Уніфікованої програми підготовки прикордонників (common core curriculum) був розпочато на підставі рішення Європейської ради в Севільї (червень 2002) і був готовий до реалізації 15 червня 2004. Впродовж наступних років зміст програми було неодноразово переглянуто та доповнено з урахуванням необхідності підвищення та удосконалення рівня набутих компетенцій прикордонників, змісту та методики викладання окремих тем та удосконалення системи оцінювання якості підготовки. Уніфікована програма підготовки прикордонників створена на основі співпраці фахівців з 21 країни ЄС на основі загального навчального плану, який визначає єдині стандарти щодо якості підготовки фахівців. Цілком зрозуміло, що крім розробки вагомого значення мав процес впровадження програми підготовки прикордонників. Лише теоретично обґрунтоване, виважене, цілеспрямоване та планомірне забезпечення нової розробки,

підкріплене компетентністю фахівців та роз'яснювальна робота дозволила ЄС сформуванню якісно нової системи підготовки прикордонників.

Уніфікована програма підготовки створена таким чином, щоб її можна було впровадити до відповідних навчальних програм на національному рівні [3, с. 22]. Фундаментальна концепція даного документу полягає у тому, що основна частина професійної підготовки базується на національному законодавстві та відповідно до потреб відомства. В залежності від умов проходження служби (морські, повітряні, сухопутні кордони) прикордонники повинні опанувати і інші модулі, визначені у документі.

Зміст основної навчальної програми складається з чотирьох частин: загальна частина, повітряний кордон, сухопутний кордон і морський кордон. Кожен модуль розбито на категорії, розділи й теми. Для кожної категорії та розділу визначено власні цілі й опис ставлення. Всі розділи поділяються на різні теми, кожна тема включає опис знань і навичок, а також опис методології оцінки й рекомендовані методи підготовки.

Уніфікована програма підготовки пропонує вимірювані й уніфіковані стандарти початкової підготовки співробітників прикордонних служб. Програма не пропонує визначену кількість занять. Замість цього УПП описує результати навчання – формулювання того, що повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати прикордонник після завершення навчання. Вони можуть стосуватися окремої дисципліни курсу, модуля або періоду [4, с. 23].

За результатами аналізу змісту програми можна зробити висновок, що метою підготовки майбутніх фахівців прикордонної сфери є формування визначеної системи професійних компетенцій, які комплексно набуваються в процесі навчання. Логічно поєднані та взаємопов'язані теми різних навчальних дисциплін дозволяють опанувати положення нормативно-правових актів, що визначають принципи діяльності прикордонників на основі законності, демократизму, гуманізму та дотримання прав і свобод громадян; сформуванню комунікативні уміння в мультикультурному та мультилінгвальному європейському просторі; виробити навички використання технічних засобів

охорони кордонів; засвоїти прийоми та способи особистого захисту, набути навичок використання зброї в ситуаціях протидії правопорушникам тощо. При цьому сам процес навчання органічно поєднує вивчення теорії та набуття практичних навичок. Викладачі можуть використовувати запропоновані форми, методи та прийоми навчання, одночасно з внесенням коректив у національні програми підготовки, забезпечуючи максимальну ефективність у досягненні цілей професійної підготовки.

Основою для оцінювання рівня сформованої компетентності майбутніх фахівців прикордонних відомств в Уніфікованій програмі підготовки побудовано на основі класифікації Блума (найбільш відома модель, яка описує процес навчання та мислення). Б. Блумом та його колегами було сформульовано нову дефініцію «таксономія» [5] – визначена система класифікації цілей пізнавальної діяльності, яка дозволяє створити навчальний курс (програму) та перевірити її результативність. Класифікація Б. Блума була обрана з позиції того, що її легко зрозуміти, і, ймовірно, вона найбільш широко застосовується на сьогоднішній день. Вчений виділив три сфери навчальної діяльності (три види навчання), які об'єднують: 1) когнітивну сферу (розумові навички; знання), 2) афективну сферу (область почуття або емоцій; ставлення) і 3) психомоторна сфера (практичні або фізичні навички; навички) [2, с. 10]. Науковцями доведено, що використання чіткої, впорядкованої системи цілей навчання важливе для побудови навчального процесу в зв'язку з тим, що по-перше, знаючи цілі навчання, викладач впорядковує їх, визначає першочергові, базові, порядок і перспективу подальшої роботи; по-друге, знання викладачем конкретних цілей дає можливість пояснити слухачам орієнтири в їх спільній роботі; по-третє, чітке формулювання цілей, які виражені через результати діяльності, піддається об'єктивній оцінці [6, с. 190]. Усвідомлюючи цілі навчальної діяльності викладач обирає ефективну технологію навчання, визначає зміст та структуру навчального матеріалу, використовує необхідні методи та засоби, оцінює кінцевий результат, забезпечуючи тим самим формування визначених професійних компетенцій прикордонника.

Відповідно до ідеї Б. Блума для опису компетенцій необхідно використовувати певні дієслова, щоб передати певний рівень у кожній сфері. Усі дієслова, які використовуються в Уніфікованій програмі підготовки, поділяються на різні рівні когнітивної, афективної й психомоторної сфер. Вибір дієслів для формулювання навчального результату визначається навичками, які повинен опанувати курсант [4, с. 26].

Слід наголосити, що освітня стратегія підготовки фахівців прикордонної сфери ЄС передбачає формування навичок самоосвітньої діяльності в умовах зростання обсягів знань та постійного оновлення змісту професійної та соціальної інформації. Самоосвітня діяльність реалізується як під час здійснення навчання, так і в поза навчальний час. Для того, щоб постійно підвищувати рівень свого професіоналізму, розвивати уміння адаптуватись до нових умов служби, прикордонник повинен використовувати можливості для систематичного та цілеспрямованого пошуку актуальної інформації та застосовувати прийоми і методи, спрямовані на засвоєння набутих знань, умінь, навичок.

Висновки. Беззаперечним залишається той факт, що реалізація механізму забезпечення прав та свобод громадян, дотримання режиму законності та правопорядку і, зрештою, безпеки держави здебільшого залежить від ефективної діяльності правоохоронних органів. Сучасність характеризується активними діями кримінальних елементів, діяльністю терористичних і екстремістських угруповань, що супроводжується різними формами насильства, створеннями перешкод для нормального розвитку суспільства і небезпеки окремим громадянам. Тому необхідність реформування правоохоронних органів жваво обговорюється на рівні держав та наддержавних утворень і супроводжується проведенням ряду реформ, що стосуються як організаційно-правової сфери, так і сфери професійної підготовки офіцерів з орієнтацією на загальноприйняті міжнародні та європейські стандарти. Головною особливістю цього процесу в ЄС є імплементація в національні

системи підготовки фахівців прикордонної сфери розробленої Уніфікованої програми підготовки прикордонників.

Враховуючи наукові досягнення в сфері професійної підготовки офіцерів прикордонної сфери тривають пошуки раціональних шляхів побудови спільного простору європейської освіти. Прагнення України на стратегічну перспективу стати членом європейської спільноти повинні мотивувати керівництво держави та органи виконавчої влади активніше реалізовувати взяті на себе міжнародні зобов'язання та проводити зміни в системі професійної підготовки прикордонників, оцінюючи результати впровадження освітніх реформ в ЄС.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективами подальших наукових пошуків в напрямку розвитку професійної підготовки офіцерів прикордонної сфери у країнах ЄС можуть бути педагогічні передумови конструювання змісту такої підготовки.

Список використаної літератури

1. Principles. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://frontex.europa.eu/training/principles>.

2. Common Core Curriculum EU Border Guard Basic training. Produced by FRONTEX Agency in cooperation with EU Member States and Schengen Associated Countries. Copyright: Frontex Agency, Warsaw, Rondo ONZ 1. – 104 p.

3. Блощинський, І. Г. Уніфікована програма підготовки прикордонників країн Європейського союзу: мовний аспект / І. Г. Блощинський, Д. В. Таушан // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки. – 2012. – № 64. – С. 20–24.

4. Ринденко, Н. М. Тенденції комунікативної підготовки курсантів навчальних закладів Прикордонної варті Республіки Польща : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Ринденко Наталія Миколаївна ; Держ. прикордон. служба України, Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2016. – 212 с.

5. Bloom, B. S. Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, cognitive domain. / B.S. Bloom. – New York: Longman., 1994. – 112.

6. Черних, О. Б. Застосування таксономії Блума при формуванні у слухачів навиків мислення високого рівня / О. Б. Черних, Ю. О. Черних // Військова освіта. – 2013. – № 2. – С. 189–195.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 2.11.2016

Ивашкова Т. Особенности профессиональной подготовки специалистов пограничной полиции стран Европейского Союза в контексте развития интеграционных процессов

Статья посвящена исследованию особенностей профессиональной подготовки офицеров пограничной полиции стран Европейского Союза. Актуализирован вопрос создания Унифицированной программы подготовки пограничников на совместной концептуальной основе стран ЕС, научными принципами которой является теория курикулуму.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, пограничная полиция ЕС, интеграционные процессы.

Ivashkova T. Peculiarities of the EU border police specialists' professional training in the context of integration process

The article considers the peculiarities of the EU border police officers' professional training.

The author emphasizes that expansion of the EU borders has set the new task for the member countries to develop a new strategy of domestic and foreign policy and security. Such initiative has identified the need to reform the law enforcement sphere, to develop and implement common standards in the system of border guards' training on the basis of summarized experience of border units in the field of European and regional security.

The issue of integration in the modern educational media is associated with the change in the paradigm of social development, as well as with identification of the main tasks for development and implementation of innovative scientific, methodic, essential and technological bases of higher education system structure. Today, the process of integration ensures efficient use of educational and scientific resources acquired by each EU country, promoting experience exchange, which in turn increases the effectiveness of education system functioning as a whole.

It was found that each EU member state has developed own system of border police structural lineup and professional training of agents. However, the issues of interoperability and cooperation at supranational level remain urgent, especially in the situations which require common efforts to eliminate existing and potential threats to security environment of each country and the Union in general. In this respect, one of the objectives of Frontex Agency (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union) is creation and implementation of common educational standards and curriculum development of border guards' training at the European level. This is reflected in the Common Core Curriculum – the document

which was created as a result of cooperation of experts from 21 EU countries on the basis of common syllabus defining unified standards for the quality of specialists' training.

The issue of the Common Core Curriculum elaboration for border guards' training on the common conceptual EU framework, based on the curriculum theory has been actualized in the article.

It has been concluded that implementation of the mechanism for protection of the rights and freedoms of citizens, respect for the rule of law and, ultimately, state security largely depends on effective functioning of law enforcement agencies. Our time is characterized by intensification of actions of criminal elements, terrorist and extremist groups, accompanied by various forms of violence, impeding normal development of society and posing danger to individuals. Therefore, the need to reform law enforcement organizations is under discussion at the level of states and supranational entities. It is accompanied by a series of reforms regarding both legal and officers' training spheres, taking into account generally accepted international and European standards.

Keywords: *professional training, border police of the EU, integration processes.*